

ԱՒՄՈՆՅԱՆ ՄԱՐԹԱ
(ԵՊՀ)

ԱՀՄԱԴ ՇԱՍԼՈՒԻ ՊՈՆՁԻԱՆ

Նիմա Յուշիջից հետո Ահմադ Շամլուն (1925-2000) ժամանակակից պարսից պոեզիայի ամենաարգասավոր և ամենաակնառու ներկայացուցիչն է, որը նշանակալից ազդեցություն է ունեցել 20-րդ դարի Իրանի բանաստեղծական մտածելակերպի վրա:

Շամլուն «Ալեֆ Սորի» (Ա. Առավոտ) գրական անունը գործածում էր մինչև 1953թ.-ը, դրանից հետո նա հանդես էր գալիս «Ալեֆ Բամդադ» (Ա. Արշալույս) գրական անունով:

Նա Նիմա Յուշիջի գաղափարների աշակերտն ու խանդավառ հետևորդն էր: Շամլուն միաժամանակ գրում էր նաև ավանդական պոեզիայի հունով:

Ա. Շամլուն պարսից գրականության մեջ բանաստեղծական կադապրի մի տեսակ է շրջանառության մեջ դրել և կատարելության հասցրել որը կոչվում է «սպիտակ բանաստեղծություն»: Այն չունի արուզի չափ և բանաստեղծական չափերից ոչ մեկի հիման վրա չի կառուցվում, թեև ներքին ունի:

Իրանի հասարակական կյանքի էական իրադարձությունները գեղարվեստական անդրադարձ են գտել Շամլուի ժամանակահունչ բանաստեղծություններում: Պատահական չէ, որ իրանցի գրականագետ դոկտոր Ռեզա Բարահենին գրում է. «Նրա պոեզիան մեր (Իրանի-Ս.Մ.) հասարակության կենսագրությունն է և հենց իր՝ բանաստեղծի կենսագրությունն է, իր բոլոր անկումներով ու վերելքներով, սերերով ու ատելություններով, սկիզբներով ու ավարտներով, իր նորոգումների ծիլերով»¹: Ովքեր ծանոթ են արդի պարսից պոեզիայի զարգացման պատմությանը, հավանաբար կհամաձայնեն Շամլու-բանաստեղծի, մտավորականի վաստակի այս գնահատականին: Ավելին, նրա ստեղծագործությունները կարծես ժամանակի զգայաչափը լինեն և հստակ պատկերացում են տալիս Իրանի տարբեր խավերի տրամադրությունների մասին, արտահայտում են ժողովրդի ապագայի վերաբերյալ հայրենասեր բանաստեղծի պայծառ ակնկալիքները:

Շամլուի «Թարմ օր» (Հավայե թագե) բանաստեղծական ժողովածուն, որը լույս տեսավ 1957-ին, բանաստեղծի կյանքում շրջադարձային կետ էր: Համեմատելով այն նրա երիտասարդական շրջանի գործերի հետ հստակ երևում է, թե որքան խորը զարգացում է ապրել Շամլու արվեստագետի աշխարհայացքը և վարպետությունը կարճ ժամանակահատվածում: Այս ժողովածուն ակնհայտորեն կրում է Նիմայի ազդեցությունը, ինչը պոետն ընդունում էր²:

Շամլուն հատուկ պատկերացում ուներ կյանքի և հասարակության մասին: Նրա բանաստեղծություններում կենտրոնական տեղը զբաղեցնում են ժողովուրդն ու հասարակությունը, նրանց վշտերն ու տառապանքը, առկա անարդարություններն ու բռնությունները: Նա երազում էր մի հասարակության մասին, որտեղ տիրում է սեր, խաղաղություն և հավասարություն, որտեղ «ամեն մարդ ամեն մարդու համար եղբայր է...»³: Մարդկության համար այդպիսի իդեալական պետություն ստեղծելու գաղափարը Շամլուն տեսավ սոցիալիզմի մեջ՝ բառերով և թղթի վրա: Եվ դա նրան դրդեց միանալու Իրանի կոմունիստական «Թուղե» կուսակցությանը: Սակայն բանաստեղծն ընդմիջտ թողեց այդ կուսակցությունը, երբ հայտնի դարձավ, որ «Թուղե»-ի ղեկավարների շարքերում դավաճաններ են հայտնվել: Քանի որ քաղաքական իրավիճակն այնպիսին էր, որ դեմոկրատական հասարակություն ունենալու բանաստեղծի երազանքը ճնշվում էր ավելի ու ավելի, ապա ստիպված էր այդ երազանքներն արտահայտել ոչ այլ կերպ, քան այլաբանորեն: «Փերիները»⁴ (Փարիս) գողտրիկ պոեմում, որը ժողովրդական ու մատչելի արտահայտչաձևի մի հիանալի նմուշ է, խաբուսիկորեն պարզ ու մանկական պատմությունը կարծես մի անոթ լինի, որը պարունակում է շատ հեռուն գնացող այլաբանություն: Այստեղ, լույսն ու խավարը, տերն ու ստրուկը, փերիններն ու մարդիկ լիակատար հակադրություններ են, ինչպես լեզենդն ու իրականությունը: Ծանոթանալով Իրանի ժամանակակից պատմությանը՝ ընթերցողը պոեմում տեսնում է մոտալուտ հեղափոխության կանխատեսում:

1953-ի քաղաքական հեղաշրջումից հետո երկրում հալածանքներ սկսվեցին դեմոկրատական շարժման մասնակիցների նկատմամբ: Ի քիվս մյուս բանաստեղծական ժողովածուների, որոնց բնորոշ գիծը պեսսիմիզմն էր, Շամլուի պոեզիայում ես դրսևորվեց հռոետեսական տրամադրություն⁵: Դրա համար կար երկու պատճառ: Նախ, մեծաթիվ մտավորականներ ցնցված էին Մոհամմադ Ռեզա Փահլավի շահի իշխանության գլուխ վերադառնալու հանդեպ ժողովրդի հնազանդ վերաբերմունքից: Եվ երկրորդ պատճառը նրա հուսաբեկությունն էր «Թուղե»-ի ղեկավարների դավաճանության և ստոր փախուստի հետևանքով, որը Շամլուն համեմատում էր «թիկունքին հասցված դաշույնի հարվածի հետ»⁶:

Պարտությունից առաջացած դառնությունը, վիստությունն ու վիշտը հասան այն աստիճանին, որ Շամլուն թիկունք դարձրեց այն մարդկանց, որոնք մի ժամանակ նրա «ամենամեծ սերն են եղել»⁷: Աիդայի սերը փոխարինեց այն ժողովրդին ու հասարակությանը, որի մոտ նա ընդունելություն չգտավ: Պոետի կյանքի ամենավատ պահերին այդ սերն օգնեց, որ հուսահատության ու ծարավի ամենամեծ անապատներում մի շեն օազիսի հասնի և նրա մեջ կրկին ապրելու փափագ առաջացնի:

Շամլուի կյանքում մի ուրույն ժամանակաշրջան են կազմում «Աիդան հայելում» (1964) և «Աիդա. ծառը, դաշույնը և հիշողությունը» (1965)

ժողովածուները, որտեղ միջավայրի ստորությունն ու անմաքրությունը, պղծությունն ու այլանդակությունը խառնված են սիրո մաքրության և լույսի, վեհության ու ազնվության հետ և բացահայտում են սոցիալական դառը իրողությունները: Եվ այդ երկակիությունը հատուկ խորություն և շքեղություն է հաղորդել բանաստեղծություններին: Քիչ բանաստեղծություններում է, որ Շամլուն չի ուրվագծել միջավայրի խավարը, այլ խորասուզված է միայն սիրո մեջ: Նույնիսկ իր սիրելիի համբույրը, նրան հիշեցնում է այն համբույրների մասին, որոնք ընկերներն «իրենց արմա-կարմիր վիրավոր շուրթերով հողին դրեցին»⁸:

«Շամլուի սիրային բանաստեղծությունները համարվում են ամենագեղեցիկը պարսից լեզվի և գրականության մեջ: Դրանք մեծ են գարնանային երկնքի, մեկ երակաքեր ամպերը սիրում են որոտալ, խավար է ու տրտմություն, անձրևում է ու անձրևում, մեկ էլ մի վճիտ ու կապույտ երկինք է բացվում՝ ոսկե արևով պայծառացած»⁹:

Սիրո հետ մեկտեղ Շամլուի բանաստեղծություններում կան մահվան հիշատակություններ: Հստակ է, որ պոետը համակված է մեծ գաղափարներով: «Այն մարդու երգը, որ գնաց, և նրա երգը, որ տեղում մնաց»¹⁰ բանաստեղծության մեջ, գտնվելով մահի հետ դեմ հանդիման, Շամլուին հաջողվել է մեծ վարպետությամբ «մահ» հասկացողությանը նյութականություն հաղորդել և մարդու մտավոր ընկալմանը շոշափելի ու զգալի դարձնել:

Շամլուի համար մի հատուկ հմայք ուներ Քրիստոսի կյանքը, որը նա նույնացնում էր այն հազարավոր անանուն հերոսների հետ, որոնց դավաճանեցին և կտտանքների ենթարկեցին նրանց ազատ հոգիների և մարդկության հանդեպ ունեցած սիրո պատճառով: «Հուշատախտակում»¹¹ պոետը Քրիստոսին նույնացնում է այն բանաստեղծի հետ, որի լուրին ուշադրություն չեն դարձնում: Իսկ 1966-ին լույս տեսած «Փյունիկն անձրևի տակ» (Դոդոնոս դար քարան) ժողովածուի «Նազովրեցու մահը»¹² բանաստեղծության մեջ նա Հիսուսին հետևելով դեպի Նրա խաչելության բլուրը, Հիսուսի ծայրահեղ մեռակությունը ներկայացնում է որպես բոլոր «ձերբակալված» մտավորականների մեռակության խորհրդանիշ, որոնք իրենց կյանքը նվիրաբերեցին մարդկանց համար: Այն մարդիկ, ում Հիսուսը եկել էր փրկելու, գոռում էին՝ «Գանահարե՛ք Նրան» կամ «Փշե պսակ դրե՛ք Նրա գլխին»: Հիսուսի կերպարին, որին ներկայացնում է որպես կարեկցանքի, մաքրության և անարատության մարմնացում, Շամլուն հակադրում է Ղազարոսի¹³ կերպարը՝ որպես կարծրասրտության ու ապերախտության մարմնացում:

«Նազովրեցու մահը» վերջին և ամենահրաշալի բանաստեղծությունն է, որտեղ Շամլուն կիրառել է Հիսուսի խորհրդանիշը:

MARTA SIMONYAN
(YSU)

THE POETRY OF AHMAD SHAMLU

Ahmad Shamlu is the most prolific and popular poet in Persian poetry after Nima Yushij (1895-1960). He has had a significant influence on the poetical mentality of the 20-th century's Iran.

Essential events of the life of Iranian society found their artistic reflection in his works of genius. It is not without reason that Shamlu's poetry is compared with a mirror, which distinctly helps us to understand about moods of different classes of Iranian society and express patriot poet's bright hopes and expectations for his people and motherland.

Shamlu used and brought to perfection a type of a poetic form in Persian poetry which is named "white poem". There are no metres in these "white poems", though they have some internal rhythm.

Being unable to express his dreams for democratic society directly, he always used allegories. Even in his amorous poems, which are considered as the most beautiful ones in Persian poetry, the love is extolled in the context of life and society. In the moments of his great despair he also thought about death. And he could very successfully attach materiality to the concept of death and make it perceptible for man's mental apprehension.

The character of Christ had a special appeal for Shamlu, which he identified with those nameless heroes, who were betrayed and tortured because of their free spirits and having love towards mankind.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ռեզա Բարահենի, Թալա դար մես, Թեհրան 1980, էջ 316:
2. «...իմ Հավայեթ թագե»-ում, որն հրատարակած բանաստեղծությունների երրորդ կամ չորրորդ ժողովածուն էր, բանաստեղծություններից շատերի լեզուն Նիմայի լեզուն է, տեսանկյունը Նիմայի տեսանկյունն է, բառերը Նիմայինն են, միայն միտքն է իմը...»-Naomi Schalit, Ahmad Shamlu: A poet in exile (Internet)
3. Ահմադ Շամլու, Հավայեթ թագե, Օֆոդե ռուշան, Թեհրան, 2000, էջ 179:
4. Ահմադ Շամլու, Հավայեթ թագե, Փարիս, էջ 167:
5. Кляшторина В.Б., Современная персидская поэзия, Очерки, Москва 1962, стр. 16-17.
6. Հավայեթ թագե, Սորուդե մարդի քե բանհա քե ռահ մի ռավադ, էջ 316:
7. Թադի Փուրնամդարյան, Սաֆար դար մես, Թեհրան, 2003, էջ 122:

8. Ահմադ Շամլու, Աիդա. դերախօթ խանջարո խաթերե, Շարանե (Դարիդա էնսան), Թեհրան 1999, էջ 26:
9. Թադի Փուրնանդարյան, Սաֆար դար մեհ, Թեհրան 2003, էջ 131, 132:
10. Ահմադ Շամլու, Աիդա. դերախօթ խանջարո խաթերե, Սորուդե ան մարդի քե ռաֆթ վա տրուդե ան քասի քե քե ջայե խող մանդ, Թեհրան, 1999, էջ 63:
11. Ահմադ Շամլու, Սաջմունե՛ն ասար, Դավթարե եքոմ, Շե՛րհա, Լուե, Թեհրան, 2003, էջ 582:
12. Ահմադ Շամլու, Մաջմունե՛ն ասար, Շե՛րհա, Դողմուա դար քարան, Մարգե Նասերի, էջ 613:
13. Շամլուն այստեղ հեռացել է Դազարոսի աստվածաշնչյան կերպարից, քանի որ Դազարոսը և՛ մինչև իր մահը, և՛ Քրիստոսի պարզևած հարությունից հետո, Քրիստոսի անձնվեր հետևորդներից էր: Տես՝ Ավետարան ըստ Հովհաննեսի, գլ. 11: